

УДК 355.4

О. В. Минько

БАЗОВІ СЦЕНАРІЇ ЗАЛУЧЕННЯ СИЛ ТА ЗАСОБІВ ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ДО БОЙОВИХ ПОРЯДКІВ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ЗА ПРИЗНАЧЕННЯМ ІЗ ВРЕГУЛЮВАННЯ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Визначено головний фактор, що впливатиме на створення системи цивільно-військового співробітництва на тактичному та оперативному рівнях. Викладено результати аналізу головного фактора, який безпосередньо впливатиме на замисел командира щодо створення системи цивільно-військового співробітництва у ході спеціальних операцій та боїв.

Розглянуто вироблені та вдосконалені у процесі досліджень варіанти порядку залучення сил та засобів цивільно-військового співробітництва формувань Національної гвардії України до бойових порядків у ході спеціальних операцій та боїв.

Запропоновано до розгляду типові схеми та описи порядку дій сил та засобів цивільно-військового співробітництва формувань Національної гвардії України у бойових порядках у ході спеціальних операцій та боїв під час виконання завдань за призначенням із врегулювання збройних конфліктів.

Ключові слова: державна безпека, цивільно-військове співробітництво, Civil-Military Cooperation, Національна гвардія України, Збройні Сили України, війна, збройний конфлікт, спеціальна операція, бій.

Постановка проблеми. Загострення військової агресії Російської Федерації, яке сталося 24 лютого 2022 року, знову підтверджує важливість налагодження взаємодії з цивільним середовищем через систему цивільно-військового співробітництва (ЦВС), елементи якої в обов'язковому порядку має містити в собі комплексний підхід щодо способів досягнення необхідного результату на полі бою або в районі проведення спеціальної операції.

На жаль, противник усупереч вимогам міжнародного права масово використовує терор як інструмент впливу на цивільне населення. Зафіксовано численні випадки використання місцевого населення та об'єктів інфраструктури як заручників, у тому числі для створення негативного впливу на імідж сил безпеки та оборони України, чинення політичного тиску на керівництво держави та міжнародне співтовариство.

Як показує сучасний вітчизняний досвід, процес забезпечення державної безпеки робить участь формувань Національної гвардії України (НГУ) у врегулюванні збройних конфліктів обов'язковою складовою.

© О. В. Минько, 2022

Формування НГУ діють у тісній взаємодії з іншими військовими формуваннями держави, насамперед зі Збройними Силами України (ЗСУ) та Національною поліцією (НП). Досвід, отриманий від початку повномасштабного вторгнення агресора, свідчить, що навіть за умов відсутності штатних підрозділів із ЦВС практично всі формування сил безпеки та оборони змушені займатися цим видом діяльності, який передусім спрямований на забезпечення безпеки населення на підконтрольних територіях і на мінімізації негативного впливу ведення бойових дій на окупованих територіях.

У будь-якому випадку військові формування та підрозділи змушені постійно взаємодіяти з об'єктами цивільного середовища у зоні ведення боїв або проведення спеціальних операцій.

Така взаємодія дає можливість військовим досягти бажаного кінцевого результату внаслідок координації дій, синхронізації зусиль та уникнення або вчасного вирішення конфліктних ситуацій між цивільними та військовими, поєднуючи військові операції та

процес досягнення мети шляхом політичного врегулювання [1].

Таким чином, навіть за умов відсутності штатних підготовлених спеціалістів з цивільно-військового співробітництва командири та начальники мають постійно враховувати фактор взаємодії з об'єктами цивільного середовища в зоні ведення боїв або проведення спеціальних операцій.

Проблема розвитку системи цивільно-військового співробітництва НГУ за умов обмеженого ресурсу викликає необхідність у пошуках оптимальної моделі функціонування сил і засобів ЦВС НГУ. У керівних документах, статутах та настановах порядок та варіанти залучення сил і засобів ЦВС до бойових порядків під час виконання завдань за призначенням із врегулювання збройних конфліктів (ЗК) залишаються невизначеними. А це, зі свого боку, потребує їхнього розроблення та впровадження у діяльність військ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Одним з керівних документів, де визначено завдання, порядок організації та здійснення ЦВС ЗСУ, є Тимчасова настанова з цивільно-військового співробітництва у ході підготовки та застосування ЗСУ [2]. Офіційний сайт НГУ періодично висвітлює практичну діяльність ЦВС НГУ на підконтрольній території та в зоні ведення бойових дій. Досвід цивільно-військового співробітництва Збройних Сил України постійно висвітлюється на окремому офіційному сайті ЦВС ЗСУ. Результати соціологічного дослідження феномена ЦВС ЗСУ, яке було здійснено протягом 2015–2016 років, викладено у публікації [3]. Проблеми та пропозиції з удосконалення системи підготовки фахівців із ЦВС ЗСУ розкрито у праці [4]. У науковій статті [5] розглядаються пропозиції з розвитку системи ЦВС у формуваннях НГУ та проблемні питання її логістичного забезпечення. У публікації [6] ЦВС автори розглядають як обов'язковий елемент системи стратегічних комунікацій держави.

Призначення та завдання підрозділів ЦВС визначені у низці керівних документів, якими користуються органи військового управління і НГУ у процесі оперативного планування.

Водночас, як було зазначено вище, порядок залучення підрозділів ЦВС НГУ і тактику їхніх дій під час виконання завдань із врегулювання збройних конфліктів керівними документами не визначено.

Метою статті є розгляд базових сценаріїв залучення сил та засобів цивільно-військового співробітництва до бойових порядків у ході спеціальних операцій та боїв під час виконання завдань за призначенням із врегулювання збройних конфліктів.

Виклад основного матеріалу. Країни-члени НАТО питанням ЦВС приділяють значну увагу. Організація та ефективність ЦВС мають значний політичний вплив як усередині держав, так і на міжнародний імідж блоку НАТО. З метою розроблення спільних підходів до організації ЦВС розроблено документ AJP-09 NATO CIVIL-MILITARY CO-OPERATION (CIMIC) DOCTRINE [7], який є базовим.

Цілком логічно, що основою створення вітчизняних керівних документів з організації ЦВС військових формувань України стали сучасний вітчизняний досвід, досвід країн-членів НАТО та їхні відповідні керівні документи.

Разом з тим аналіз існуючих настанов та посібників з організації ЦВС у НГУ та ЗСУ свідчить, що порядок залучення сил та засобів ЦВС до бойових порядків у ході спеціальних операцій (СпО) та ведення боїв під час виконання завдань за призначенням із врегулювання ЗК формуваннями НГУ лишається невизначеним.

Будь-яке рішення командирів та начальників на бойове застосування підрозділів має бути обґрунтованим та виробленим на основі проведення відповідних військових розрахунків. Такими розрахунками зазвичай є розрахунок сил та засобів; розрахунок часу; співвідношення сил сторін; розрахунки вогневих можливостей сторін; розрахунки зі всебічного забезпечення своїх сил, у тому числі як бойового, так і логістичного; актуальні дані розвідки; висновки з оцінювання противника, своїх сусідів, місцевості, погодних умов тощо.

Перелічені розрахунки стають базою для розроблення варіантів дій. Обраний у процесі прийняття рішення варіант дій стане основою для створення замислу бою або спеціальної операції.

Також під час прийняття рішення на організацію ЦВС одночасно із зазначеними вище факторами логічно головним фактором вважати фактор безпеки в районі СпО (бою).

Інакше кажучи, якщо безпекова ситуація у районі проведення СпО (бою) задовільна, то є сенс планувати діяльність із ЦВС. Якщо є пряма небезпека підрозділам ЦВС та місцевому населенню або рівень такої небезпеки занадто високий – планувати заходи ЦВС не доцільно, а одним з доступних видів діяльності, можливо,

стане лише сприяння евакуації місцевого населення, що не потребуватиме спеціальних навичок особового складу.

У процесі підготовки дисертаційної роботи раніше було розглянуто напрями оптимізації ЦВС НГУ з урахуванням можливих ризиків, які впливатимуть на роботу системи ЦВС, і надано варіанти методу оптимізації їхньої діяльності. До того ж було наведено вдосконалені в процесі досліджень варіанти порядку залучення сил та засобів ЦВС формувань НГУ до бойових порядків у ході бою та у спеціальних операціях під час виконання завдань за призначенням із врегулювання ЗК. Таких варіантів розглянуто два: дії підрозділів ЦВС в обстановці середньої складності (I варіант) та дії підрозділів ЦВС у складній обстановці (II варіант). Головним фактором, який впливатиме на побудову системи ЦВС у ході СпО (бою), визначено рівень безпеки дій.

Як доповнення до матеріалу попередніх досліджень тепер пропонується вдосконалити розвиток базових сценаріїв залучення сил та засобів ЦВС до бойових порядків у ході СпО або бою під час виконання завдань за призначенням із врегулювання ЗК шляхом наочного пояснення за допомогою типових схем дій підрозділів ЦВС.

Ефективність роботи системи цивільно-військового співробітництва значною мірою буде залежати від кількості штатних спеціалістів ЦВС та підготовлених позаштатних спеціалістів як на тактичному рівні (бригада, полк, батальйон), так і на оперативному (ОТУВ, ОТО).

В умовах звичайної безпекової обстановки (звичайної оперативної обстановки, в умовах відсутності зіткнення з противником та в нормальних умовах обстановки, в тому числі криміногенної) підрозділи ЦВС матимуть можливість вести свою діяльність та здійснювати заплановані заходи як у процесі підготовки військ (сил), так і у ході застосування військ (сил) практично без обмежень, використовуючи сукупність технологій впливу на цивільне середовище.

Іншим чином буде організовуватися ЦВС в умовах обстановки середньої складності (I варіант) та у складній обстановці (II варіант).

Обидва варіанти можна розглядати як базові сценарії залучення сил та засобів ЦВС до бойових порядків у ході СпО (бою).

В основі базових сценаріїв у ході СпО (бою) закладено умови, в яких діє формування НГУ: в

умовах ускладненої і складної обстановки – фактично в умовах зіткнення з противником. В обох сценаріях слід урахувувати не тільки рівень безпеки для військ, але й рівень безпеки для цивільного середовища.

Нижче наведено коротке пояснення принципу побудови системи ЦВС та порядку залучення і склад підрозділів ЦВС у кожному базовому сценарії за допомогою типових схем дій.

За базовим сценарієм дій в оперативній обстановці середньої складності (I варіант) підрозділи ЦВС можуть використовуватись у районах виконання завдань або на маршрутах руху військових колон заздалегідь для забезпечення сприятливих умов виконання покладених на формування НГУ завдань (див. рис. 1).

За цим базовим сценарієм, зазвичай, є час та умови для розгортання центрів ЦВС, налагодження їхньої роботи, у тому числі й за межами розташування військового формування. Доцільно здійснити розподіл району проведення СпО (бою) на зони роботи підрозділів ЦВС: безпосередню (на території населеного пункту, в якому розташовано базовий табір або пункт постійної дислокації військового формування); ближню (прилегла до населеного пункту і району розташування військового формування територія, зазвичай з радіусом вогневого впливу мінометів середнього калібру); середню (зона, в якій можлива робота тимчасових центрів ЦВС та переміщення оперативних груп ЦВС удень і за необхідності з підрозділами охорони – до відділення на групу); дальню (зона, в якій виконують завдання за призначенням підрозділи ЦВС за окремим планом та у разі оперативної необхідності, лише в світлу пору доби і з підрозділами охорони – силами до взводу).

У будь-якому випадку на визначення радіуса зон дій підрозділів ЦВС впливатимуть такі фактори: безпекова обстановка, дальність роботи засобів зв'язку, кількість населених пунктів, наявність та стан комунікацій (передусім доріг), наявність та стан технічного і матеріального забезпечення й охорони, тривалість світлого часу доби, можливість вогневої підтримки тощо.

Отже, базовий сценарій дій в оперативній обстановці середньої складності (I варіант) передбачає: делегування представника(ів) ЦВС військового формування НГУ у склад

об'єднаного центру ЦВС у зоні (секторі) відповідальності при об'єднаному органі військового управління [об'єднаний штаб військ (сил)]; розгортання центру(ів) ЦВС (стаціонарного) в найважливішому щодо успішності проведення операції населеному пункті(ах); розгортання тимчасових центрів ЦВС у ключових населених пунктах району проведення СпО або ведення бою; передбачає створення та роботу мобільних оперативних груп ЦВС у населених пунктах на шляхах висування військ (сил) до початку проведення спеціальної операції або ведення бою (за необхідності та за відповідних умов безпекової обстановки); залучення безпосередньо до бойових порядків та роботи мобільних оперативних груп ЦВС у населених пунктах у ході проведення спеціальної операції (ведення бою); групу(и) охорони підрозділів ЦВС.

За базовим сценарієм дій у складній обстановці (II варіант), коли зазвичай безпекові умови не дають змоги розгорнути систему ЦВС

заздалегідь для забезпечення сприятливих умов виконання покладених на формування НГУ завдань, підрозділи ЦВС змушені будуть діяти безпосередньо у складі бойових порядків (за підрозділами першого ешелону, за пошуковими групами, групами блокування тощо) у ході проведення активної фази спеціальної операції або ведення бою (рис. 2).

Визначення глибини зон та завдання підрозділів ЦВС і порядок їх виконання залежатимуть від замислу проведення СпО (бою), замислу ЦВС та послідовності виконання завдань підрозділами й особливості побудови бойового порядку військового формування НГУ. Переміщення та робота оперативних груп ЦВС дозволяється як удень, так і вночі (якщо замислом передбачено ведення дій військовим формуванням у темну пору доби) за умов забезпечення прикриття підрозділами охорони – від відділення до взводу на групу.

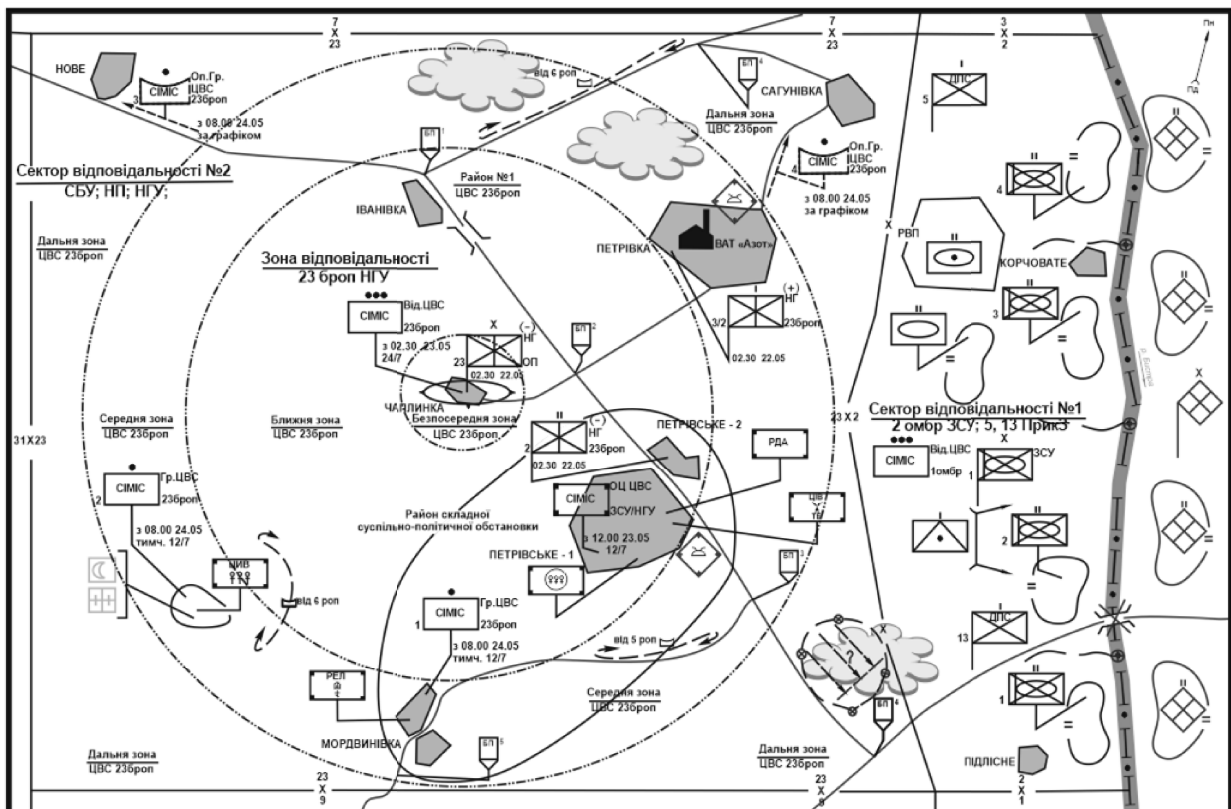

Рисунок 1 – Виконання завдань підрозділами ЦВС брп НГУ у СпО з підтримання правового режиму ВС в умовах оперативної обстановки середньої складності

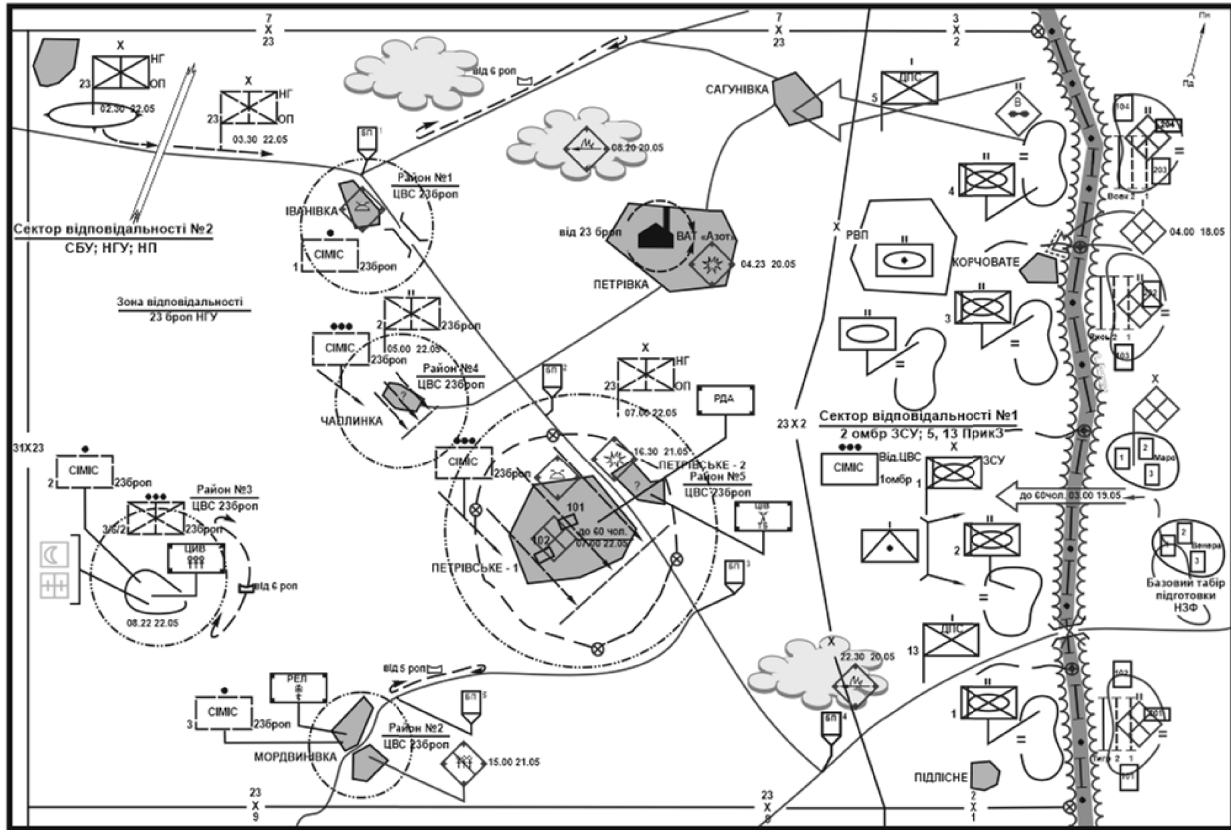

Рисунок 2 – Виконання завдань підрозділами ЦВС у СпО зі знешкодження НЗФ в умовах складної оперативної обстановки

Таким чином, базовий сценарій дій у складній оперативній обстановці (II варіант) передбачає: делегування представника(ів) ЦВС військового формування НГУ у склад об'єднаного центру ЦВС у зоні (секторі) відповідальності при об'єднаному органі військового управління [об'єднаний штаб військ (сил)]; розгортання центру ЦВС (стаціонарного або мобільного); розгортання тимчасових центрів ЦВС у ключових населених пунктах або таборах біженців; створення та роботу мобільних оперативних груп ЦВС у населених пунктах на шляхах висунення військ (сил) до початку проведення спеціальної операції або ведення бою (за необхідності та за відповідних умов безпекової обстановки) у ході її проведення; створення та роботу мобільних оперативних груп ЦВС у населених пунктах у ході проведення спеціальної операції (бою).

Усі запропоновані вище сили ЦВС не є догмою, адже рішення на призначення та необхідну кількість груп (спеціалістів) ЦВС прийматиме командир (начальник), виходячи з конкретної обстановки, потреби, наявності сил та засобів ЦВС щоразу під час процесу планування СпО (бою).

Напрями зосередження основних зусиль ЦВС та його особливості у ході ведення різних видів операцій (боїв) будуть залежати від отриманих військами (силами) завдань, конкретних умов обстановки, резерву часу, рішень командувачів (командирів, начальників). Разом з тим слід зауважити, що зусилля ЦВС будуть зосереджені на найбільш вірогідних та притаманних конкретному виду операцій (бою) завданнях ЦВС.

Робота груп ЦВС у ході врегулювання ЗК буде спрямована насамперед на забезпечення цивільного населення, спрямування руху груп біженців у безпечні райони, ведення роз'яснювальної роботи, розвідки, налагодження цивільно-військової взаємодії, забезпечення сприятливих умов для виконання покладених на військово формування НГУ завдань та функцій. Основна діяльність груп ЦВС буде проходити в межах населених пунктів та місць скупчення груп населення.

Загальне керівництво організацією ЦВС здійснює командувач (командир, начальник) військового формування, а безпосереднє, за рішенням командувача (начальника,

командира), покладається на одного із його заступників і підрозділи ЦВС.

Отже, використовуючи базові сценарії залучення сил та засобів цивільно-військового співробітництва до бойових порядків у ході спеціальних операцій та боїв під час виконання завдань за призначенням із врегулювання збройних конфліктів, командир підрозділу ЦВС може надати командувачеві (начальнику, командирі) пропозиції щодо використання підрозділів ЦВС під час підготовки та у ході проведення СПО або ведення бою.

Висновки

В умовах сучасного етапу війни Російської Федерації проти України досвід підтверджує необхідність організації цивільно-військового співробітництва в районах проведення спеціальних операцій та ведення боїв. На жаль, у більшості випадків військові формування поки що змушені діяти за умов відсутності штатних спеціалістів та підрозділів ЦВС. Це створює додаткове навантаження на війська (сили) та відволікає їх від виконання бойових завдань за призначенням.

Разом із тим завжди буде лишатися гострою проблема збереження особового складу, використання місцевих ресурсів в інтересах дій військ (сил), забезпечення місцевого населення та його базових потреб, створення та підтримки позитивного іміджу сил безпеки та оборони держави тощо.

Таким чином, командири та начальники змушені тією чи іншою мірою займатися питаннями організації ЦВС незалежно від того, чи є штатні підрозділи та спеціалісти з цивільно-військового співробітництва, чи ці функції змушені виконувати безпосередньо командири підрозділів військ (сил), що ведуть спеціальні або бойові дії.

Розроблені варіанти базових сценаріїв залучення сил та засобів ЦВС до бойових порядків у ході СПО та бою під час виконання службово-бойових завдань за призначенням із врегулювання збройних конфліктів мають стати в нагоді під час прийняття рішень командирами (начальниками) на організацію ЦВС або виконання часткових завдань із ЦВС як супутніх завдань в операції (бою), адже зазначені варіанти є типовими для більшості ситуацій в оперативній обстановці різного ступеня складності.

У перспективі викладений матеріал допоможе командирам (начальникам) зрозуміти обсяг сил

та засобів, необхідний для організації ефективної системи ЦВС у ході ведення спеціальних операцій та боїв, оцінити власні можливості та обрати найбільш доступну форму організації цивільно-військового співробітництва.

Подальші наукові дослідження доцільно зосередити на пошуку методики оцінювання впливу діяльності підрозділів цивільно-військового співробітництва на виконання завдань за призначенням формувань Національної гвардії України із врегулювання збройного конфлікту.

Перелік джерел посилання

1. Цивільно-військове співробітництво за стандартами НАТО : навч. посіб. Київ : НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2015. 87 с.

2. Про затвердження Тимчасової настанови з цивільно-військового співробітництва у ході підготовки та застосування Збройних Сил України : наказ Генерального штабу Збройних Сил України від 02.04.2019 р. № 131.

3. Калагін Ю. А. Феномен цивільно-військового співробітництва Збройних Сил України: концептуальні засади дослідження. *Український соціологічний журнал*. 2017. Вип. 1-2 (17-18). С. 64–68.

4. Школяренко В. В., Призиглей Ю. І., Яковенко А. В., Кремешний О. І. Удосконалення системи підготовки фахівців з цивільно-військового співробітництва у Збройних Силах України. *Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних Сил*. 2012. Вип. 1(30). С. 46–51.

5. Минько О. В., Луговський І. С., Адамчук М. М. Пропозиції щодо розвитку системи цивільно-військового співробітництва у формуваннях Національної гвардії України та проблемні питання її логістичного забезпечення. *Честь і закон*. 2019. № 1 (68). С. 79–88.

6. Сальнікова О. Ф., Кушнір В. О., Процин І. В. Цивільно-військове співробітництво як елемент системи стратегічних комунікацій. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1459> (дата звернення: 27.11.2019).

7. AJP-09 NATO CIVIL-MILITARY CO-OPERATION (CIMIC) DOCTRINE. URL: <http://www.nato.int/ims/docu/ajp9.pdf> (дата звернення: 20.11.2019).

Стаття надійшла до редакції 20.06.2022 р.

UDC 355.4

О. Мynko

**BASIC SCENARIOS OF INVOLVEMENT FORCES AND MEANS
OF CIVIL-MILITARY COOPERATION IN A COMBAT FORMATIONS IN THE COURSE
OF PERFORMING APPOINTED TASKS DURING THE ARMED CONFLICTS SETTLEMENT**

The main factor that will influence the creation of a system of civil-military cooperation at the tactical and operational levels has been identified. The results of the analysis of the main factor that will directly affect the commander's intent to create a system of civil-military cooperation during special operations and combat actions are considered.

The analysis of the guiding documents showed that the procedure for involving civil-military cooperation units of the National Guard of Ukraine and the tactics of their actions during the performance of combat missions as assigned during the settlement of armed conflicts are not defined.

In the normal security situation conditions (normal operational situation, in the absence of collision with the enemy and in normal conditions, including criminogenic situation) civil-military cooperation units will be able to conduct their activities almost without restrictions, using a set of technologies to influence the civilian environment. Civil-military cooperation activities in situations of medium complexity (I Option), and in difficult situations (II Option) will be organized in the other way. Both options can be considered as basic scenarios for the involvement of civil-military cooperation forces during during special operations and combat actions.

The variants of the procedure for involving the forces and means of civil-military cooperation of the National Guard of Ukraine in combat formations in the course of special operations and combat actions developed and improved during the research are considered.

Typical schemes and descriptions of the order of actions of forces and means of civil-military cooperation of the National Guard of Ukraine in combat formations during special operations and combat actions during the armed conflicts settlement are proposed for consideration.

Keywords: *State security, Civil-Military Cooperation, National Guard of Ukraine, Armed Forces of Ukraine, war, armed conflict, special operation, combat.*

Минько Олександр Володимирович – ад'юнкт Національної академії Національної гвардії України

<https://orcid.org/0000-0002-8841-1511>